

Žene u crnom

Beograd, Jug Bogdanova 18
email: office@zeneucrnom.org

tel/fax 011 2623225
www.zeneucrnom.org

Žene u crnom su 11. i 12. juna 2022. godine organizovale diskusioni kružok **Od ranjivosti do nekažnjivosti: o (ne)bezbednosti braniteljki i branitelja ljudskih prava - novinar/ki nezavisnih medija – slobodomislećih građanki i građana** u Radmilovcu, kod Beograda.

Na skupu je učestvovalo **29** aktivistkinja i aktivista iz sledećih gradova: Beograd, Novi Pazar, Vranje, Leskovac, Bajina Bašta, Pančevo, Prijepolje, Zagreb, Split, Krakov, Sankt Petersburg.

Mapa napada na branitelje/ke ljudskih prava, nezavisne medije, opozicione partije - zidne novine

Mapu je instalirala: Jelena Jaćimović, umetnica i aktivistkinja

U okviru ove dinamičke vežbe, na štrik su obešeni novinski članci o napadima na branitelje/ke ljudskih prava, nezavisne medije, opozicione partije, a potom su učesnice/i odabrali/e jedan članak i odgovorili/e na pitaje zašto su izabrali/e taj članak

Moderirao: Miloš Urošević, Žene u crnom, Beograd

Iskristali su se sledeći stavovi koje prenosimo po učestalosti:

Država je glavni generator nasilja, država je odgovorna za nasilje i državnih i paradržavnih aktera; nekažnjivost počinioca nasilja podstiče, ohrabruje i opravdava nove napade...

Miloš Urošević: Iza svih ovih napada stoji država, nisu po sredi nikakvi razulareni pojedinci, nego pojedinci koje država kontroliše i koristi kada joj za šta treba. Država dozira nasilje.

Lino Veljak: Većina tekstova sa kojima smo se susretali odnosila se na državno i paradržavno nasilje. Ovdje se radi o normalizaciji autonomnog nasilja. Naime, ne mislim da netko ne dobija direktivu ili sugestiju da napada nekoga, nego da su - kao što su mnogi normalizirali nasilje - mnogi normalizirali potrebu da prijetnjama (pa onda u krajnjoj liniji i fizičkim nasiljem) reaguju na sve što izlazi iz okvira propisanog i istinitog. Hajka se ne pokreće uvijek iz nekog centra državne ili paradržavne moći, nego se nekada radi o spontanoj reakciji. Radi se o jednom potpunom raspadu, u kome se normalizira ono što nije i ne smije biti normalno, a kriminalizira svaki dašak kritičkog mišljenja.

Fahrudin Kladničanin: Napad na branitelje ili novinare ili kolektiv ili pojedinca se dešava u atmosferi koju stvara vlast. Ja ne mislim da je posredi autonomno ponašanje nekih aktera nego da je to povezano sa nekim aktivnostima koji se dešavaju u našem društvu. Neke pretnje nekim ljudima su jako zastrašujuće, a predstavnici države se prema tome odnose tako da žele da to ublaže.

Vladimir Jevtić: Autonomno je indukovano onim što radi država. Ne mora niko da pozove nekog, nego on to radi na osnovu onog što se dešava u društvu.

Lino: Djelomično se radi o kontroliranim pojedincima i grupama, a djelomično se radi o tome da je država (odnosno vlast) stvorila atmosferu u kojoj ljudi djeluju autonomno, bilo da

pasivno primaju batine, bilo da neistomišljenicima šalju prijetnje. Dakle, država je odgovorna, nekada direktno, a nekada indirektno.

Tamara: Država je otvorila sezonu lova na drugomisleće, kritičke, antiratne aktiviste.

Nikola: Ovo je sada kulminacija, ali to se kuva i neguje 30 godina. Ne mora sada da bude kontrolisano, nego je sasvim normalno da šalješ pretnje smrću. Znaš da sve što je van toga nije normalno i ti si to prihvatio.

Nermin Vučelj: Država nekoga štiti ne zato što taj neko ima slobodu govora i mišljenja, nego iz nekih svojih interesa.

Dejana Cvetković: U prisustvu policije koja treba da zaštiti ljude se dešavaju napadi na aktiviste i novinare, ili čak i sami učestvuju u njima.

Staša Zajović: Navodno policija ne može da pronađe počinioce nasilja, a zna ko su.

Zna se odakle su majstori, ko su njihovi uslužni servisi, jer država njima upravlja. Mi se onda obradujemo kada im država da slobodan dan da nas ne napadaju. To je kontinuitet države bespravljiva.

Nastasja: Ovo je uporedivo samo sa onim državama koje su republike a imaju dinastičko vođstvo, kao što su Severna Koreja, Azerbejdžan, Sirija.

Profesionalni i nezavisni mediji izloženi su kontinuiranim napadima, pretnjama – potpunoj nebezbednosti...

Vladimir Jojić: Ćuruviju je ubila država, a Pantića mafija o kojoj je pisao. Novinari su u ovoj zemlji u opasnosti, što od desničara, što od političara na vlasti.

Nastasja Radović: Vučić je podržavao Zakon o informisanju iz 1998. godine, koji je omogućio formalni progon Slavka Ćuruvije koji je ubijen 11. aprila 1999., a Pantić 11. juna 2001. godine.

Nikola Krstić: Ljudima koji rade u Danasu počelo je da ide u opis posla da se na dnevnom nivou suočavaju sa velikim stresom, koji je normalizovan i postaje opasan kako za fizičko, tako i za mentalno zdravlje.

Binasa Džigal: Velika količina mržnje i nasilja se iskazuje ka medijima koji nisu državni. To je zabrinjavajuće i svakim danom je sve više.

Snežana Čongradin: Ja sam uglavnom pretnje dobijala zbog onoga što sam pisala. Ja sam privilegovana da nešto kažem da to izađe u javnost. Ja živim u Beogradu i radim u nezavisnom mediju. Bilo bi drugačije da živim u provinciji. Moje kolege u CINS-u su u još nezavidnijem položajem, jer se bave pitanjem love. Neće mene da roknu, nego će da roknu nekog ko se bavi njihovim džepom.

Rat niskog intenziteta, i države i društva, protiv slobodnomislećih građana/ki, naročito onih koji su protiv rata i ratnih zločinaca - zastrašivanje, odmazda, izolacija, odvracanje od aktivizma...

Zinaida Marjanović: Svaki miran protest koji građani hoće da održe nisu sigurni da li će policija da ih štiti ili će doći huligani koji će ih tući.

Staša: Kada porodice (pogibija radnika u namenskoj fabrici u Lučanima 2017. i ubistvo gardista u kasarni Topčider, oktobra 2004.) ustanu protiv države i njene osnovne poluge moći - vojske i policije, izloženi su velikom teroru, zastrašivanju i pritiscima, ne samo na nivou države, već doživljavaju izolaciju i u društvenoj zajednici.

Ljiljana Spasić: Pitam se o čemu običan građanin razmišlja u društvu u kome se ponavlja ratna retorika 90-ih, narativ u kome se neprekidno izražava mržnja prema drugom. Postoji tendencija da se građani zaplaše da ne reaguju na stvari koje se dešavaju oko njih.

Violeta Đikanović: Nad neposlušnim građanima se sprovodi represija. Kad god im padne na pamet, režim preko svojih službi, a naročito finansijskim inspekcijama, izvuku tvoje podatke, pošalju prekršajnu prijavu i udare ljude po džepu, koji su svi uglavnom u lošem ekonomskom stanju.

Melanija: Svi su spremni da me napadnu jer sam protiv veličanja Mladića. Na televiziji Hepi se promovišu razni zločinci, a ljudi to gledaju i onda to prihvataju kao neku istinu.

Aladin Paučinac: Oni računaju na naš strah, oni su i psihološki ušli u naše glave. Kada bi se nama sudilo, sudilo bi nam se po zakonu sigurno. Ovde država štiti obične kriminalce.

Ljiljana Radovanović: Strašno se povećao broj onih koji veličaju ratne zločine i zločince.

Normalizacija i internalizacija nasilja – rodna konotacija nasilja...

Anđela Savić: Ja sam normalizovala tu količinu nasilja koje je svuda oko nas. I više ne umem da prepoznam kada je nešto nasilje a kada ne, jer na mnoge stvari reagujem, a pa to je tako.

Staša Zajović: Mi smo normalizovali nasilje nad sobom i to je veliki problem.

Snežana Čongradin: Kada me napadaju, kada me brane, oni me brane kao žensko, kao nekog ko ima grudi, plavu kosu, tu se nešto sažale, ali niko ne kaže zašto sam ja napadnuta. Kao da me brane od toga da mi je neko rekao na ulici „e gde si mala“ a u pitanju je tema napada koja je najteža za svako društvo, genocid i ratni zločini. Kada me brane ovi takozvani naši izgleda da me brane samo zato što sam žensko.

Koji su odgovori? Postoje li alternative?

Vladimir Jevtić: Važno je da ljudi počnu da se zajedno suprotstavljaju goloj sili.

Boris Pavelić: Ljudi na Balkanu su zaslužili pomoć za zaštitu od nasilja.

Nikola: Naša generacija je konzervativna, ja sam manjina manjine u svojoj generaciji. Ne postoji nikakva platforma za ovu vrstu razgovora.

O (ne) kažnjivosti za ubistvo Milana Pantića i Slavka Ćuruvije

Tamara Spaić: Na današnji dan, pre 21 godinu ubijen je novinar Milan Pantić. Policijska istraga je rešena, postoji foto robot, postoje svedoci koji su videli ljude koji su ga ubili. Imena ubica su poznata. Jedan je pao na poligrafu, jedan nije bio u stanju da bude podvrgnut poligrafskom ispitivanju. Poznat je motiv ubistva, a motiv je ono što je on imao u svojoj beležnici i pripremao se da napiše o privatizaciji cementare Novi Popovac, koja je šest meseci nakon njegovog ubistva privatizovana, prodata je Holcimu, a ceo proces je bio do te mere koruptivna da je nešto više od 2 miliona dolara dokumentovano da je otišlo na privatne račune Nemanje Kolesara i Zorana Janjuševića. Postoje indicije da je u sve to bio umešan i Darko Križan koji je u tom trenutku bio direktor cementare. Ne kažem da su oni naručili ubistvo, kažem samo da je u pitanju slučaj organizovanog kriminala, u kojoj je jedna dobro organizovana kriminalna grupa, poznata policija, ubila novinara, a da te veze sežu do političkih vrhova vlasti. Pet godina je vođen proces za zloupotrebe privatizacije cementare, da bi na kraju tužilac odustao, iako je imao čoveka koji je priznao da je dobio novac. Nerešena privatizacija je ono što pritiska ovo društvo.

Ubice **Slavka Ćuruvije** su kažnjene, ali ne pravosnažno. Svi su se žalili na presudu, kojom su četvorica najviših funkcionera državne bezbednosti osuđeni na ukupno 100 godina zatvora.

Žalio se čak i tužilac što je neverovatno. Apelacioni sud se ponaša kao da je to bilo koje suđenje. Oba slučaja jako pritiskaju zemlju. U svim mogućim međunarodnim registrima kojima se meri stepen demokratije u Srbiji, ta dva slučaja su u vrhu, kao pokazatelji stepena slobode govora i demokratije.

Iskustva sa terena: (ne)vidljivost represije nad aktivistima/kinjama civilnog društva, nezavisnim medijima izvan centra...

Učestvovali/e:

Aladin Paučinac, Inicijativa slobodnih građana, Novi Pazar

Verica Marinčić, urednica portala In medija, Inđija

Dejana Cvetković, novinarka, članica portala Slobodna reč, Vranje – ima prezentaciju

Moderirala: Nastasja Radović

Aladin Paučinac, Inicijativa slobodnih građana, Novi Pazar

Građani su umirali na veliko. Umiralo je do 20 ljudi dnevno. Mi smo to znali, a oni su to skrivali...

Teško mi je da pričam o tome. Kao društvo mi već dugi niz godina trpimo. Nad nama Bošnjacima u ovoj državi se vrši neki nadzor. Nemamo puno mogućnosti da nešto javno kažemo i da se na neki način suprotstavimo sistemu, jer se to brzo ruši. Narodu je rečeno da čuti i čuva glavu.

Građani su čekali i gledali predizbornu kampanju i sve predizborne skupove koje su oni pravili, a za njih nisu važile nikakve mere pandemije. Tako su i 17, 18. i 19. juna 2020. godine napravljeni veliki predizborni mitinzi. Građani su umirali na veliko, čak do 20 ljudi dnevno. Mi smo to znali. Te podatke su skrivali, kako organi lokalne samouprave, tako i Opšta bolnica. Mi smo svakodnevno slušali glasine koje su dolazile iz te bolnice kako se postupa sa zaraženima od korone. Bilo je to suviše tragično. Jednostavno je ceo grad bio zatečen. Ljudi su umirali na sate, na dane. Takvih je bilo i više od hiljadu.

Građani su bili besni i okupili smo se neformalno i izrazili protest na svoj način. Okupilo se blizu 200 građana koji su bili besni. To je veliki broj slobodnih građana u Novom Pazaru...

Za 29. jun (2020.) je najavljen dolazak premijerke (Ana Brnabić) i ministra zdravlja Z. Lončara. Oni su tog dana javno rekli da u Pazaru umire tri, četiri, dva građanina dnevno, a mi smo znali da je taj broj mnogo puta veći.

Izrevoltiran svim tim informacijama, ja sam sa tri druga otišao ispred bolnice i dočekali smo ih. Nismo znali šta smo radili, nismo to nikada radili, nismo znali da li to smemo ili ne smemo. Neki policajci u civilu su tek kasnije skapirali da smo mi tu došli sa nekom namerom. Ja sam live na svom profilu sve snimao. Okupilo se blizu 200 građana koji su bili besni. Vikali smo. To je veliki broj slobodnih građana u Novom Pazaru. Onda smo saznali da je svakog od njih neko pokušao da spreči, zaplaši, ubedi da više ne dolazi. Na kraju nas je ostalo 10, 15 do 20, nas najistrajnijih.

Nakon godinu dana, nikakve mere nisu preduzete, niko ni za šta nije odgovarao, nije pokrenut nikakav postupak ni protiv koga, niti se tužilaštvo oglašavalo. Mi smo jednostavno prestali sa tim protestima...

I pored svih tih sumnjivih smrti svih naših sugrađana, i mladih i starih, niko nije odgovarao. Zašto nam država nije pomogla, zašto nam je okrenula glavu? Zašto nam nije pomogla i u novcu, u lekovima, u aparatima? Mi nismo ništa imali.

Bila je prava retkost da se članovi porodice umrlih za bilo šta pobune ili upute neko pitanje u vezi sa tim šta se desilo sa njihovim najbližima. Ogromna većina ili 95% građana zavisi od sistema vlasti lokalne samouprave, svi su na neki način ucenjeni.

Preko društvenih mreža humanitarnu akciju su pokrenule dve građanke Novog Pazara...

Pokretane su različite humanitarne akcije građana i naše dijaspore. Oni su poslali velike pare. Na sajtu opštine ima tih donacija, zavedene su. Preko društvenih mreža humanitarnu akciju su pokrenule dve građanke Novog Pazara. One su skupile oko 200.000 eura i u svim razgovorima sa rukovodiocima bolnice su dolazile do informacija šta je to potrebno bolnici i onda su to kupovale. Na kraju su zaključile da on (upravnik bolnice) samo te pare troši, tu je dosta sumnjivih stvari. Da nije bilo donacija naših sugrađana i naše dijaspore, ništa ne bismo imali.

Zarobljena država...

Tokom najgoreg talasa pandemije 2020. godine na vlasti su bile Socijaldemokratska partija/SDP Rasima Ljajića i Stranka demokratske akcije/SDA Sulejmana Ugljanina. Tu je Stranka pravde i pomirenja/SPP Muamera Zukorlića. Apsolutno ništa nisu radili, ni oni koji su na vlasti, a ni opozicija. Zdravstveni sistem je centralizovan pod ovim režimom i lokalni političari nisu hteli da se zameraju. Apsolutno su to prećutali. Nakon održanih izbora, vlada je formirana tek posle tri meseca. Lokalni političari su kalkulirali, nijedan političar nije uputio bilo kakvu kritiku, čak i oni koji se sebe smatraju žestokim protivnicima režima.

Zanimljiva je karijera *Mirsada Đerleka*, koji je postao državni sekretar za zdravstvo.

Kada smo održali prvi protest za vreme poseta premijerke i ministra zdravlja, navodno je rukovodiocu Opšte bolnice Mehi Mahmutoviću pozlilo, valjda su ga transportovali negde za Beograd. Onda je Mirsad Đerlek bio mesec dana rukovodilac te bolnice. Ista priča, ne znam ko je od njih gori. Posle toga, Đerlek je imenovan za državnog sekretara u Ministarstvu zdravlja. Verovatno je to 'zaslužio' jer je skrivao podatke o umrlima i zaraženima i nije tražio pomoći.

Bilo je i pre građanskog aktivizma, ali nije ga bilo na ovakav način. Mi smo udarili nešto drugačije, silnije. I tačno je da smo bili pod skenerom, ko smo, za koga radimo, da li nas neko plaća...

Danas svi shvataju da od toga nema ništa. Nemamo velikog iskustva. Ja sam i pre pet, deset godina bio građanski aktivista, ali nisam to znao. Nisam imao kontakte, ali me je onda jednog dana kontaktirala Bojana Selaković (Građanske inicijative) koja mi je ponudila projekat. Stigli smo do negde 70% odrađenih aktivnosti i nismo mogli dalje. Jednostavno ne smeju ljudi da se upuste da rade na tim projektima, ne smeju da dozvole da se zna da su to

oni, jer trpe različite pritiske. Mogu da rade, ali nešto blaže, nešto bezbolnije. Radili smo analizu istraživanje o dešavanjima u Opštoj bolnici juna i jula 2020. Takođe smo radili na projektu koji je podržavao USAID-a, a tiče se nepravilnosti u Doma zdravlja. Dosta je to sve uspešno bilo, dosta je imalo efekata. Niko ih nikada na taj način nije poremetio. Oni su jedna grupa profitera koje niko nikada nije dirao, oni su rat vodili protiv građana. Njih niko nikada ništa nije pitao. Mi smo im postavili možda stotinak pitanja sa zahtevima za informacijama od javnog značaja. Dosta je tu bilo nepoznanica. Kažem, može mnogo da se uradi u našem gradu, ali nema ko da radi. Nemamo kordinatora za rad na tim projektima. Vratili smo novac od dva projekta jer nije imalo ko da radi. Nadam se nekom boljem vremenu, čekamo ga. Dajemo sve od sebe, nas nekoliko tu radi.

Hrabri lekari - doktorka Lejla i njene kolege...

Doktorka Lejla Čeranić je bila jedna od 37 potpisnica za smenu Meha Mahmutovića, ona je za dosta medija dala izjave. 37 lekara specijalista se ponašala korektno, to su hrabri ljudi. Jedna grupa lekara je premijerki okrenula leđa. Lejla je taj 30. juni nazvala danom kada je u Novom Pazaru počela revolucija. Ona je vrlo pametna žena, porodična, stručnjak. Od tada su se stvari mnogo promenile. Mnogo više ljudi komentariše na društvenim mrežama, ljudi su se oslobodili.

Odmazda i kriminalizacija, otpor...

Protiv mene se vodi više postupaka, mislim da bi trebalo da pređu u zastaru do septembra (2022.). Videćemo šta će biti. Imam tri presude. Na njih sam uložio žalbe. Nije mi lako. Valjda sam ja probni balon u celoj ovoj priči. Nisam smeo da posustanem, davao sam sve od sebe, bio sam uporan. Dao sam se čitavim svojim bićem. Možda budem neki uzor. Možda se sledeće godine oslobodi više ljudi, pametnijih, obrazovanih od mene.

Komentari i pitanja za Aladina

Binasa Džigal: Situacija je u Sjenici i Tutinu bila slična kao i u Novom Pazaru. Umiralo je na desetine ljudi dnevno. Da li ste razmišljali da se vaša organizacija proširi i na Tutin i Sjenicu?

Aladin: Mi smo u kontaktu sa našim prijateljima iz Sjenice i Tutina, ali sve to otežano ide. Još smo u nekom da kažem povelju, tek razaznajemo neke stvari. Mnogi imamo želju, ali ćemo morati još malo da sačekamo... Vi poznajete naš narod dole odlično. Mi smo uglavnom nezainteresovani za mnoge stvari, ali kada saznamo istinu znamo da budemo nezgodni.

Fahrudin Kladničanin: Hoću da naglasim dve stvari:

Prvo, u vezi sa Aladinovom pričom. Mnogi od vas možda znaju stanje na terenu. Kada je grupa sa Aladinom u junu 2020. izašla ispred gradske bolnice u Novom Pazaru, kada je taj građanski bunt eksplodirao protiv systemske državne nepravde u Pazaru, pokušao sam da pronađem kada su poslednji put građani u Pazaru protestovali protiv nečega kao građanski aktivisti.

To se desilo 2007. godine pod vođstvom Aide Ćorović jer je grad bio zatrpan smećen. Radnici komunalnog nisu primali platu pa je grad bio zatrpan smećem. 2020. je sledeći put kada se građani bune. Situacija dole je specifična u odnosu na sve druge sredine. Svuda postoje

građani koji se bune, to su neke male intervencije, neki mali kolektivi, pojedinci, ali u Pazaru je situacija specifična. Stvar je u čitavom sklopu, atmosferi, mentalnoj, društvenoj, političkoj koji onemogućavaju građanima da se pobune protiv bilo čega. Ja sam dva puta bio na protestu ispred bolnice. Ja bih onda dobijao puno poruka na fejsbuku, šta ćeš dole, znaš li ti da njega plaća ne znam ni ja ko. Okolina kaže da je njih neko poslao. Tako se zaplaše ljudi.

Drugo, što se tiče novinarki i bezbednosti novinarki, pre neki dan je pušten mazut u gradsku reku koji se danima mešao sa vodom i to je izazvalo ekološko zagađenje i organizovan je protest na kome je bilo samo pet, šest građana. Ja sam pitao svoju poznanicu novinarku u lokalnim medijima koja mi je rekla da je peku oči, da ne može da diše, da se inhalira, ja sam je pitao što ne napiše neki tekst, što se ne pobuni. Ona mi je rekla, ma hajde bre, to će voda da odnese. To je priča i o aktivizmu i o medijima. Ja znam pod kakvim pritiskom rade mediji u lokalnim sredinama. Taj pritisak je mnogo težak, jer su sve veze na lokalnu mnogo jače nego u Beogradu, svi se znaju. To je jedna košnica gde pojedinac ne može da opstane. Ja ne znam ni jednu ozbiljnu temu da je neki mediji pokrenuo iz Novog Pazara. To su sve neke lajt teme, neko koketiranje, niko tu nikog ne hvata za džep, za pare. U Pazaru nema organizacija civilnog društva, uz dužno poštovanje, to su moje kolege koje bi se uhvatile u koštac da bilo šta organizuju na terenu. Ja polazim od sebe i drugih ljudi. Nema ni podrške ni solidarnosti.

Staša: Da li evropski fonderi ohrabruju bilo kakvu vrstu solidarnosti? Znamo da zahtev o partnerstvu sa državom urušava autonomiju civilnog društva. To je jedan od velikih problema. EU je dala Srbiji ogromne pare za zdravstvo nakon 2000. godine i ne traži nikakvu vrstu nadzora nad trošenjem tih fondova. A kad Srbija uvede sankcije Rusiji bojim se da će biti potop svih nas. EU će im sve dozvoljavati, mnogo više nego sada. Biće ulaganja u režimske medije da bi ih 'evropeizirali'. EU nema, tj. ne želi da uspostavi mehanizme kontrole nad sredstvima koje daje državi. To je ta stabilokratija sa kojom se stalno suočavamo.

Vladimir Jevtić: Nije tu Novi Pazar ništa specifičan, takve su stvari u celoj unutrašnjosti. Mi se ponašamo kao što se ponaša EU. Nema solidarnosti. Taj osećaj samoće i ostavljenosti kod aktivista u provinciji je značajna stvar. Postoje pojedinci koji ne mogu da dopru do medija jer nisu atraktivni.

Ljilja Spasić: Kada govorimo o solidarnosti, ne mogu da se ne setim jedne naše tribine koju smo organizovali u Pančevu, gde su bili Svetlana Lukić, Nedim Sejdinović i drugi. Svetlana je dala sjajan predlog da se osnuje zajednički sajt, da se mediji udruže i da se važne informacije slivaju na taj jedan sajt. Njen predlog nije prihvaćen. Čini mi se da i među nama se ne shvata ozbiljnost trenutka u kome živimo.

Boris Pavelić: Zašto?

Ljilja: Pretpostavljam da su u pitanju 'projektni' interesi.

Dejana Cvetković: Aneks 1

Verica Marinčić (putem zoom-a)

Čim neko od nas zine, odmah dobije preko usta (...) Imam svoju ideju i svoj cilj. Ono što sam zamislila i odlučila, neću od toga da odustanem...

Uslovi u kojima radim su katastrofalni kao i u svim medijima, a naročito onima koji se finansiraju iz drugih izvora, a ne republičkih fondova ili konkursa. Odnos drugih medija prema nama je takav kao da mi apsolutno ne postojimo, jednostavno im ne trebamo ni da nas vide, ni da nas ne čuju. Imali smo niz problema tokom godina, tako da ne znam koji bih izdvojila.

Od 2015. godine traju problemi. Ja sam tada radila na televiziji, pre toga na radiju. Već dvadeset godina u medijima. Dobila sam ponudu da se učlanim u vladajuću stranku ili ću izgubiti posao. Ja sam izabrala da izgubim posao. Moja mama se razbolela i bilo joj je potrebno da dobije kiseonik kako bi dostojanstveno umrla. Rekli su da nema kiseonika. Ona je rekla da zbog njih neće disati. Ukrali su moju e-mail adresu i komentarisali moj tekst. To je uradio neko iz lokalne samouprave. Jedan lokalni inđijski kabadahija je pokušao da me udari, proganjao me mesecima. Sud je doneo odluku da je to njegovo 'pravo na mišljenje'. Jedan mladić je pokušao autom da me udari, pretio mi je i od toga ništa nije bilo. Ti problemi se ne smanjuju, samo se intenziviraju, proširuju i nastavljaju. Niko ne odgovara pred zakonom za to što je pokušao ili uradio.

Ipak, reagovali su na moj tekst o lokalnom svešteniku koji je bio pijan u prodavnici i dobila sam pretnje. Sada je to u Tužilaštvu za visokotehniološki kriminal i ja 19. jula (2022.) idem da dam iskaz o tome. U ovom slučaju su reagovala sva novinarska udruženja i medijske organizacije. Ovo je mala sredina, mnogo mi znači kada neko stane uz mene.

Tamara Spaić: Kako Verica vidi svoju perspektivu? Kako misliš da će dalje da se odvija svoj posao? Da li ćeš moći i dalj da ga radiš? Dokle ćeš moći da izdržiš? Kakva je budućnost?

Verica: Ja hoću zato što sam po prirodi tvrdoglava i sve što zacrtam, to i ostvarim. Imam svoju ideju i svoj cilj. Ono što sam zamislila i odlučila, neću od toga da odustanem. Ja ću opstati kako god. To je još jedan izazov.

Staća: Totalna je fašizacija države i društva u kojoj se pozivi na linč i ubijanje smatraju slobodom govora i mišljenja. Ovo nije autokratski nego totalitarni režim. Da li ti znači da dođemo 19. jula? Koju vrstu podrške možemo da ti pružimo?

Verica: Može. Ovo je prvi put da su me zvali da me nešto pitaju. Ići ćemo zajedno.

I bili smo (Nikola Krstić, Nastasja Radović, Dejan Novaković i Staća Zajović) kao podrška Verici 20. jula jer je iskaz u Tužilaštvu za visokotehniološki kriminal pomeren za 20. jul.

Hajke, klevete i ostalo... - *Dosije o napadima na Žene u crnom – 30 godina u kontinuitetu...* predstavljanje publikacije Žena u crnom

Učestvovali: Tamara Spaić, novinarka i aktivistkinja ŽUC-a, Beograd; Mirko Medenica, pravnik, aktivista ŽUC-a, Beograd; Lino Veljak, filozof, aktivista, Zagreb/Beograd; Staća Zajović, aktivistkinja ŽUC-a

Moderirao: Fahrudin Kladničanin

Tamara: Ja sam aktivna u ŽUC-u poslednjih šest godina, a do tada sam kao novinarka i aktivistkinja bila mnogo puta zajedno na istim mestima. Ono što je meni značajno vezano za ovu knjigu je ta kultura pamćenja i pravljenje istorije antiratnog pokreta u Srbiji, koji je potpuno zanemaren. Mi imamo društvo u kome dominiraju agresija, sukob, nedijalog, mržnja, a zvanična istorija insistira na tom neprijateljstvu, agresiji, mržnji. To je kontinuitet koji stalno poklapa, odnosno pravi senku na ljude koji su se aktivno suprotstavljali od početka, i pre devedesetih, a naročito taj deo, kada su krenule i ŽUC, kao jedna od prvih aktivističkih grupa koja su krenule da se bore, da brane prava dezertera, da protestuju protiv slanja tenkova u Hrvatsku, pa u BiH, da brane žrtve, da pokazuju saosećanje u javnom prostoru sa žrtvama agresije srpskih vojnih i paravojnih snaga širom Jugoslavije. Za mene je ovo jako značajna knjiga, nema puno ovakvih knjiga koje dokumentuju sve napade prilikom od početka do kraja na aktivistkinje koje su se hrabro suprotstavljale režimu i zločinima a onda insistirali da se ti zločini priznaju kao zločini, da se pravo žrtava poštuje.

To je presek tridesetogodišnje hajke i tridesetogodišnje borbe za prava žrtava, ali to je i presek društva, jer se kroz ove napade ustvari vrlo dobro vidi na koji način se društvo razvijalo i odakle potiče čitava matrica razmišljanja režima, pa onda i celog društva. Preko medija naravno, i drugih represivnih činilaca, vidi se odakle potiču napadi, na koji način se sprovode, ko su grupe koji ih sprovode, na koji način se oni objašnjavaju u medijima, na koji način se ŽUC satanizuje. Čitav taj presek stanja se vidi iz ove male knjižice gde su gotovo taksativno pobrojani događaji bez velikog analiziranja i onda smo u to dodali još par analitičkih tekstova koji se tiču nekažnjivosti zločina prema braniteljima i načina na koji država i sa svojim policijskim i sudskim aparatom stoji iza tih napada.

ŽUC su u svojoj tridesetogodišnjoj istoriji došle do toga sistematskim ponašanjem države da postanu etalon negativnog. Ako ako hoćeš nekog da opsuješ, kažeš ŽUC. A sa druge strane postale su etalon hrabrosti, jer kod svih slobodnomislećih ljudi, kada kažeš da si ŽUC, ili da ih podržavaš ili da si išao na njihov protest, ti dobijaš širom otvorena vrata.

Ova knjižica, makar ovaj hronološki deo je podeljen u *tri faze* zbog načina na koji su napadi vršeni i načina koje grupe su u njima učestvovala, kao i opravdavanja uopšte čitave atmosfere u društvu:

Prva faza je doba režima S. Miloševića i tada su počele te hajke, napadi i pretnje smrću.

U drugoj fazi, koja je zaprepašćujuća i koja je opominjuća za nas, to je represija demokratskih vlasti. Nakon 2000. smo očekivali da će društva da se demokratizuje, međutim ta osuda zločina je izostala. Tu fazu smo nazvale poricanje zločina. Ona je zbog mnogo čega kriva zašto smo *u trećoj fazi*, koja počinje vladavinom Vučića, 2012., a najjače od 2014., a koju smo nazvale Povratak devedesetih: veličanje ratnih zločinaca.

Lino Veljak: ŽUC-u se ne oprašta ono što se ne oprašta nikome tko govori neugodne istine, a onda je to posebno zakomplicirano ukoliko se živi u sredini, koja prvo nije više patrijarhalna, nego je obilježena onime što zovem trulež patrijarhata: trulež je uvijek gora od onoga izvornoga što truli. Čak i najgora zvijer dok je živa ima neki smisao postojanja, ali kada zvijer počne truliti to ne samo da zaudara nego je i opasno za sve koji su u okolini. To se s patrijarhatom događa na globalnom planu, a posebno očigledno na Balkanu.

Dakle, žene koje su bile neposlušne ili izricale neugodne istine oduvijek su bile optuživane i proganjane kao vještice, ali u ovoj fazi truleži su dvostruko proganjane. S jedne strane zato jer su žene, a s druge strane jer upozoravaju na nešto što je izostalo, na nešto što je jako neugodno, na nešto što bi se najradije htjelo zaboraviti, a ako se baš ne može zaboraviti,

onda relativizirati i opravdati, a to je u konkretnom slučaju sramotna uloga ove zemlje u ratovima i zločinima koji su se zbivali devedesetih godina. Ta dva uzroka ili motiva su u sprezi. Napadi na ŽUC i hajke i psovke su posve normalna i razumljiva pojava, što ne znači da je ta pojava opravdana, odnosno ona je opravdana u onoj mjeri u kojoj je opravdano da se zaboravi na prošlost ili da se sramotne i zločinačke epizode počnu slaviti kao izraz herojstva „najstarijeg naroda na svijetu“ (kao što je to slučaj, bojim se, u nekim novim historijskim udžbenicima).

Mirko Medenica: Ja sam sa Stašom često imao te razgovore kada se nešto desi i onda me ona tera da pišemo o tome prijavu, a ja kažem da nema od toga ništa, ali me ona namora. Kada neko ovo bude pročitao, videće da ništa od ovoga nije procesuirano, nema nikakav pravni ishod, da kažem zadovoljenje. Međutim, šta je suština i što je Staša često pominjala jeste da mi moramo da imamo neki papir, jer ako se nešto desi, mi kažemo napao nas taj i taj, policija nas nije zaštitila. Naravno, ako mi ne uradimo sa naše strane ono što je potrebno, ne podnesemo prijavu, onda je naša reč protiv njihove. Na kraju oni mogu da kažu pa što niste prijavili. Tako da smo mi 2014. godine dosta puta prijavljivali, ali ništa od toga nije bilo. Sve ovo što se dešava, nekažnjivost i svi ti napadi, sve se to dešava u određenom kontekstu, pre svega, medijskih hajki koje su priprema za sve te napade. Taj deo je bitan. O tome je pisala Marijana o medijskoj hajci, tj. kako se o ŽUC-u piše u medijima. Kada se to pročita, onda svi ti napadi i sva ta nekažnjivost nekako postanu logični. Mi smo tu izdvojili par slučajeva koje ćete naći u knjizi.

Izdvojiću dva slučaja:

Slučaj Počuča

Počuča je u martu 2014.g, u trenutku dok je bio na visokoj poziciji policijskog zvaničnika, preko svog Fejsbuk profila, **uputio poziv na linč aktivistkinja Žena u crnom**. Poziv na linč upućen je povodom najave akcije obeležavanja 15 godina od zločina nad građanima/kama Srbije i albanskim civilima na Kosovu.

„Mislim da ovo ne bi trebalo da se održi..., gospodo huligani, Delije, Grobari, Radovci, Firmaši, umesto da trošite pesnice između sebe, a veliki ste rodoljubi – udružite se i podelite po pički, onome kome treba da se da po pički“, napisao je Počuča.

Protiv Počuče je pokrenut postupak zbog izvršenja krivičnog dela “Ugrožavanje sigurnosti”. Epilog trogodišnjeg sudskog postupka je oslobađajuća presuda. Viši sud u Beogradu je doneo oslobađajuću presudu 14.12.2016.g, a Apelacioni sud je potvrdio presudu 13.04.2017.g. Zabrinjavajući su stavovi Višeg suda, koje je zauzeo u obrazloženju, a koje je prihvatio i Apelacioni sud:

U obrazloženju presude, sud opravdava nasilje navodnim patriotizmom optuženog: *„Sud je prihvatio odbranu okrivljenog Radomira Počuče koji je bio dosledan, jasan i detaljan...okrivljeni je jasno i detaljno izneo glavne i jedine motive za iznošenje ove poruke, koji su bili više patriotske prirode, nego prirode koja bi ukazivala na motiv da bilo ko bude ugrožen u pogledu sigurnosti“*.

Sud u predmetnoj izjavi okrivljenog ne vidi pretnju i kaže: *„Napisani status u sebi ne sadrži jasnu i nedvosmislenu pretnju“*. Kao jedan od razloga za donošenje oslobađajuće presude, sud navodi i činjenicu da su aktivistkinje „Žena u crnom“ konstantno na meti napada, od svog osnivanja, zbog svojih stavova, te je *“prag osećaja nesigurnosti“*, kod njih veći,

implicirajući da za aktivistkinje Žena u crnom ne važe standardi kao za druge građanke i građane Srbije, već u njihovom slučaju pretnje i napadi moraju biti jačeg intenziteta, da bi bio prekoračen "prag osećaja nesigurnosti", što je neophodni činilac bića krivičnog dela.

Slučaj Valjevo

Aktivistkinje i aktivisti Žena u crnom su 08.07.2014. godine u Valjevu organizovali uličnu akciju, kojom je obeležena godišnjica genocida u Srebrenici. Tom prilikom napali su ih pripadnici ekstremno-desničarskih organizacija, a u napadu su povređene četiri aktivistkinje i tri policajaca. Više javno tužilaštvo u Valjevu je, nakon sprovedenih istražnih radnji, ispitivanja osumnjičenih, oštećenih i svedoka, dana 16.03.2015. godine, podnelo Višem sudu u Valjevu, optužni predlog protiv osam lica zbog izvršenja krivičnog dela izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti.

U dokaznim materijalima, između ostalog, nalazili su se snimci događaja, na kojima se vide osumnjičeni kako prete i vređaju aktivistkinje Žena u crnom: „*pobićemo vas, majku vam jebem muslimansku*“, „*seme vam se zatrlo*“, „*klaćemo vas, ustaše*“, „*kurve balijske*“, „*oj Sjenice nova Srebrenice, oj Pazaru novi Vukovaru*“ i sl. Takođe, svi policijski službenici koji su bili saslušani, u svojim izjavama su naveli da su osumnjičeni vređali i pretili aktivistkinjama i aktivistima, da su fizički nasrnuli na njih, kao i da su uzvikivali parole mržnje na verskoj i nacionalnoj osnovi, navodeći izraze koje su koristili.

Viši sud u Valjevu je Rešenjem od 20.05.2015.g, više od deset meseci nakon događaja, odbio optužni predlog iz razloga što „...*oštećeni nisu pripadnici bošnjačkog naroda ili muslimani, te ne može biti govora o krivičnom delu izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti*“ . (iz 'Hajke, psovke I ostalo...)

Ukratko, *Sud odbacio optužnicu. Uložena je žalba Ustavnom sudu. Ustavni sud je odbio žalbu. Uložena predstavka Evropskom sudu za ljudska prava, odbijena je 19. oktobra 2019.*

Staša: Objasnila je motive za objavljivanje ove knjige:

Dokumentovanje iskustava nasilja nad braniteljima ljudskih prava – sastavni je deo alternativne istorije ŽUC-a. Dokumentacija je važna i za kulturu kolektivnog sećanja – poznavanje onoga što se dešavalo i dešava, društvenih okolnosti koje su dovele do kršenja ljudskih prava i odgovornosti počilaca nasilja.

Publikacija je pisani trag o našim iskustvima, a svedočenja o povredama ljudskih prava pomažu da se *prekine kultura ćutanja* koja preovladava naročito kod žena žrtava nasilja. To je i deo obaveza nas svedokinja jedne epohe i ne svedoči samo o iskustvima ŽUC-a, već je to 'mali' doprinos obelodanjivanju konteksta u kojem smo delovale. Publikacija je doprinos *činjeničnoj ili forenzičnoj istini* (S.Koen): na individualnom nivou, to podrazumeva *informacije* o određenim događajima i određenim ljudima: šta se tačno desilo, kome se desilo, gde, kako i kada. Na društvenom nivou, to podrazumeva beleženje *konteksta*, uzroka i načina kršenja ljudskih prava.

Publikacija je i *kontra sećanje - uznemirujuće sećanje - subverzivno sećanje* naspram dominantnog partijarhalnog nacionalističko-militarističkog diskursa.

Publikacija neguje kontra arhiviranje – jer za nas arhiva nije samo puko skladište zapisa o prošlosti, već je to mesto gde se aktivno potvrđuje i osporava moć hegemonih narativa o jednom vremenu.

Publikacija je i *čin odavanja priznanja i počasti* hrabrim aktivistkinjama i aktivista.

Ogromnu *zahvalnost dugujem Tamari Spaić*, koautorki publikacije koja je imala pogled iznutra i izvana, koja me je vodila kroz ogromnu šumu materijala i pomogla da se napravi pitka i jasna knjiga.

Aneks 2 – Boris Pavelić - <https://balkans.aljazeera.net teme/2022/6/15/svjedocanstvo-o-drustvu-nasilja>

Aneks 2 – Fahrudin Kladničanin - <https://www.danas.rs/nedelja/crnina-osnovni-dres-kod/>

Aneks 3: Ivan Srdanović - <https://autonomija.info/ivan-t-srdanovic-ko-se-je-strah-zanje-ropsku-poslusnost/>

Međunarodna iskustva – ženska borba za reproduktivna prava

“Isplaci se, biće ti lakše”, o položaju žena u Poljskoj i pravu na abortus

Magdalena Sztandara, Jagelonski univerzitet, Krakov – PP prezentacija:

„Poljska je jedna od država u Evropi koja ima najstrožije zakone o abortusu. Abortus je gotovo zabranjen ili je njegovo izvršenje gotovo nemoguće. Unutar bolnica postoji takozvana „Soba za plakanje“ - specijalna prostorija čija je namena da omogući ženama da se olakšaju. Kao odgovor na državne zakonodavne kampanje da se abortus gotovo u potpunosti zabrani, usledili su protesti žena širom zemlje koji su se zvali „Štrajk žena“ i „Crni ponedeljak“ (2017-2019). Na tim protestima (2016-2017) bili su isticani razni transparenti, a neki od njih su: *Solidarnost je naše oružje;*

Parlament je vaš, tela su naša; Mislim, osećam, odlučujem; Strah me je od života u ovoj zemlji;

Osim materice imamo i mozak; Umesto represije uvedite seksualno obrazovanje; Ja odlučujem;

Popizdele smo; Neću da rodim mrtvo dete itd.

Na protestima koji su počeli 20.10.2020., a koji su kulminirali 27.01.2021. nosili su se sledeći transparenti:

- *Prestanite da ubijate Poljakinje! Ispiši ovaj transparent, ja više nemam reči.*
- *Tako je preminula Izabela iz grada Pščina.*
- *A njeno srce je i dalje kucalo.*
- *Nijedna više.*
- *Terajte se. Marš odavde, odjebite!*
- *Jebo vas PIS! Ajmo svi zajedno, s pesnicom uvis, dole s diktaturom!*
- *Evo policije! U jeku smo pandemije.*
- *Evo štrajka žena. Protesti su legitimni.*

Kampanje za zabranu abortusa u Poljskoj vodi izuzetno konzervativna Katolička crkva. „Nesreća za ženu počinje onda kada ona poželi da uđe u pantalone, zarađuje novac i odlučuje o svom telu“ (biskup Marek Jedraševski).

U javnom prostoru, izuzetno je jaka Pro life propaganda koja ističe bilborde na kojima piše:

- *Abortus ubija decu,*

- *Tek mi je 11 nedelja,*
- *Političari mogu da zaustave ove pokolje: javi se poslaniku, iznesi mu svoje zahteve.*
- *Mama i tata, volite jedno drugo.*
- *Mama i tata, volite mene.*
- *Kud god da pođeš, nisi sama.*
- *Od tebe zavisim, tebi verujem.*

Oni takođe organizuju autobuse koji kruže gradovima.

Embriobus nosi sledeće natpise:

- *Stop abortusu,*
- *One prodaju kontraceptivne pilule,*
- *Evo kako izgledaju njihove žrtve.*

Homobus nosi sledeće natpise:

- *LGBT lobi uči maloletnu decu masturbaciji, pristajanju na seks, prvim seksualnim iskustvima i orgazmu.*

Alternativa za žene u Poljskoj jeste „*Abortus bez granica*“ koji se reklamira pod sloganima:

- *Hoćeš da abortiraš? Javi se na telefon...*
- *34.000 abortusa sa organizacijom Abortus bez granica;*
- *Abortus znači život.*

Slučaj Srbija – nekažnjivost na nivou države i društva – nasilje nad novinarkama i novinarima koji se bave suočavanjem s prošlošću

Učestvovali: **Dejan Kožul**, novinar, **Snežana Čongradin**, novinarka, **Bojan Tončić**, novinar **Nikola Krstić**, novinar

Moderirala: **Tamara Spaić**, novinarka, aktivistkinja ŽUC-a, čiji tekst o ovom panelu, koji je objavljen u Cenzolovki, prenosimo:

Javnost suočavaju s ratnom prošlošću, a zbog toga se sami suočavaju s pretnjama, napadima i – nesolidarnošću kolega

Malobrojni novinari koji ne odustaju od pisanja o ratnim zločinima spadaju u grupu profesionalnih novinara, koji ne pišu ni po čijem diktatu, kritičari su vlasti, bave se i drugim temama zbog kojih im takođe stižu uvrede i pretnje. Ali svi do jednog svedoče da po brojnosti pretnji, njihovoj monstruoznosti i žaru sa kojim su izrečene nijedan kritički tekst na neku drugu temu ne može da se uporedi sa onim što izazivaju tekstovi o ratnim zločinima.

Nikola Krstić, Dejan Kožul, Bojan Tončić i Snežana Čongradin

Ove godine je neki tip konstantno, povodom mojih tekstova o Srebrenici, pisao da će da me odvede u šumu, da će žiletom da mi skida kožu, da će da mi nabija baklju u zadnjicu, da ću da završim u plastičnoj kesi. Ništa se nije dogodilo, iako sam prijavio. Znam da ću se, kad god prijavim ovakve pretnje, samo besmisleno vucarati po tužilaštvu, da dajem iskaze.

Nikola Krstić, novinar Nezavisnog udruženja novinara Srbije, urednik NUNS-ove publikacije Dosije, ovako kratko opisuje jedan tipičan slučaj iz svoje novinarske karijere. Tipično je da

uvek, kad objavi tekst o ratnom zločinu ili zločincu, uslede najstrašnije pretnje, on ih prijavi tužilaštvu i niko nikad ne bude kažnjen.

Najstrašnije pretnje koje je ikada dobio Marko Vidojković usledile su nakon što je prošle godine napisao da je u Srebrenici izvršen genocid:

Za atmosferu nekažnjivosti i mržnje direktno je odgovoran Aleksandar Vučić, a posredno i neposredno i za pretnje (Bojan Tončić)

„Znam gde stanuješ, zaklaću te, kurvin sine. Majka ti je kurvetina, poserem joj se u usta smrdljiva. Prvo ću da te zakoljem, a onda imam da te sečem na komade, glupanderu glupi. Poserem se na celu tvoju kurvinsku, preružnu familiju. Zaklaću te, kunem se!“

Otkriveni nasilnik iz Austrije dobio je uslovnu kaznu zatvora od tri meseca. Utisak je da je, za razliku od velike većine drugih nasilnika, otkriven jer je žrtva poznati pisac i zato što je slučaj burno odjeknuo u javnosti.

Za hiljade i hiljade pretnji i napada na novinara Dejana Kožula, dopisnika Federalne TV BiH, koji stižu posle, kako kaže, svakog njegovog izveštaja ili teksta u vezi sa ratnim zločinima, posebno o Ratku Mladiću i Srebrenici, niko nikada nije kažnjen. O ozbiljnosti napada na Dejana Kožula dovoljno govori i činjenica da mu je neko izbušio gume na automobilu parkiranom ispred stana u kom živi.

Da se meni dogodilo isto što i Dejanu, doživela bih nervni slom. Ovo što se meni dešava je više psihičko nasilje. Ja se za Dejana bojim da će fizički da strada, a niko ne reaguje na to. To je problem, zaista. Postoji gradacija u tim pretnjama. Stalno ih primam i već sam se navikla, ali zabrinula sam se kad sam primila video-poruku na kojoj čovek zamahuje pesnicama. To je čovek koji me iskreno mrzi i koji bi me verovatno tresnuo kad bi me sreo na ulici. To nije bot i zato sam proverila i prijavila. Dobila sam poziv iz tužilaštva da odem i da dam izjavu. Ali Dejan koji radi za 'izdajničku televiziju' će teže dobiti poziv iz tužilaštva“, kaže novinarka Danasa Snežana Čongradin, koja je i fizički napadnuta zbog izveštavanja o osuđenom ratnom zločincu Ratku Mladiću.

Najjači magnet za napade na novinare

Genocid u Srebrenici, Ratko Mladić, ratni zločini i zločinci, odgovornost, činjenice i podaci vezani za ratove devedesetih, presude Međunarodnog suda u Hagu, pretvaranje državnih institucija Srbije u jatake za skrivanje ratnih zločinaca, pominjanje nevinih žrtava nacionalističkih ubilačkih pohoda počinjenih u ime srpskog nacionalizma... čitav korpus tema koje je moguće objediniti naizgled bezazlenom i bezličnom frazom „suočavanje s prošlošću“ predstavlja najjači magnet za napade na novinare.

Novinari koji se bave ovim temama unapred znaju da će svaki, pa i najmanji novinarski angažman na njima doneti nebrojene pretnje ubistvom, spaljivanjem, dranjem kože, oplavljanjem, silovanjem... Pretnje, za koje niko neće biti kažnjen i koje se, zbog te nekažnjivosti, vremenom uvećavaju i na zastrašujući način postaju „uobičajeni deo novinarskog posla“ ili, kako sami novinari svedoče, „nešto na šta se vremenom navikneš“.

Malobrojni novinari koji ne odustaju od pisanja o ratnim zločinima spadaju u grupu profesionalnih novinara, koji ne pišu ni po čijem diktatu, kritičari su vlasti, bave se i drugim temama zbog kojih im takođe stižu uvrede i pretnje. Ali svi do jednog svedoče da po brojnosti pretnji, njihovoj monstruoznosti i žaru sa kojim su izrečene nijedan kritički tekst na neku drugu temu ne može da se uporedi sa onim što izazivaju tekstovi o ratnim zločinima.

Slaba solidarnost sa novinarima koji govore o zločinima

Novinari koji se suočavaju s pretnjama zbog svog neodustajanja od tema suočavanja s prošlošću, suočavaju se i sa još jednim opasnim fenomenom, koji se ne događa u slučajevima napada zbog drugačijih tema. Solidarnost sa njima je veoma slaba, čak i u samoj profesiji kad govore o ratnim zločinima. Osećaju se usamljeno i izolovano, a neretko se suočavaju sa neodobravanjem i prekorom, sa rečenicama tipa „sam si kriv što čačkaš to, bavi se nečim drugim“. Na potpuno isti način kao što se i silovana žena suočava sa optužbom da je sama kriva jer je nosila prekratku suknju.

Stalno primam pretnje i već sam se navikla, ali zabrinula sam se kad sam primila video-poruku na kojoj čovek zamahuje pesnicama. To je čovek koji me iskreno mrzi i koji bi me verovatno tresnuo kad bi me sreo na ulici (Snežana Čongradin)

„Posle gotovo svake kolumne ili teksta stižu ti napadi i pretnje. Htela bih da ukažem na fenomen koji se događa: ako si novinarka, žensko, više će te braniti nego ako si muško i pišeš o ratnim zločinima. Teme su sekundarna stvar. Ne govore o temi zbog koje sam napadnuta, nego me brane u duhu patrijarhalnog morala, zato što sam žensko. To me još više vređa. Ja neću da me neko brani zato što sam žensko. Mislim da me brane tako zato što izbegavaju da pomenu temu zbog koje sam napadnuta. Žele da izbegnu tu temu iako je ona najvažnija“, kaže Snežana Čongradin.

Nikola Krstić objašnjava da je brane kao ženu, kao „našu Snežu“, a „ne brane temu i ne govore o tekstovima koji govore o zlu koje se ovde dešavalo“.

„Prvi put kad sam se osetio ugroženo, a shvatio sam to tek retrospektivno, jeste kad sam za jedan hrvatski forum izveštavao sa tribine ratnog zločinca Veselina Šljivančanina. Neki desničari su izleteli iz podzemnog prolaza na Terazijama i za mnom vikali 'pederu, pederu', ali me nisu stigli“, kaže Krstić.

Pored Snežane, i Nikola ističe „pogrešnu solidarnost“ ili čak i izostanak solidarnosti sa novinarima koji se bave suočavanjem s prošlošću. Dodaje veoma važno zapažanje o kome bi verovatno trebalo da se povede šira diskusija u novinarskim udruženjima. O ovoj temi se do sada nije razgovaralo, a problem se najverovatnije namerno izbegava. Evo Nikolinog svedočenja:

„Za novinare koji se bave ovakvim temama i u samom novinarstvu, među novinarima, postoji vrsta nesolidarnosti. Novinari ne vole nas koji se bavimo ratnim zločinima. Primetio sam u svom okruženju da se ljudi udaljavaju od mene otkad sam počeo da se bavim temama suočavanja s prošlošću. Niko me ne ponižava, ali se osećam kao vanzemaljac. Kad krene da se priča o napadima zbog takvih tekstova, uvek dobijem opasku 'ma šta čačkaš te teme'. Kad sam sa svih strana, i horizontalno i vertikalno, od raznih generacija dobio poruke 'što se time baviš', 'što o tome pišeš', osetio sam se sam. To je posledica svega toga. Nisam, kao Dejan,

imao fizičke napade, to je neuporedivo, ali to psihičko nasilje. Mentalno zdravlje mi se poljulja, počne da me hvata paranoja, počinjem da stišavam glas kad pričam o tim temama na javnom mestu. Na autobuskoj stanici ne pričam o Kosovu i Srebrenici. Sledeći korak nakon što se osetiš usamljeno jeste da odustaneš, i to je ono sa čim se borim. Da ne odustanem i da se vratim u normalno stanje“, kaže Nikola Krstić.

Orkestrirani napadi

Iako je tema suočavanja s prošlošću jedna od najvažnijih, ako ne i najvažnija tema za svako postkonfliktno, postratno društvo, a Srbija tu nije izuzetak, o njoj se najglasnije čuti. To je logična posledica činjenice da je preostalo jako malo novinara koji se tim temama bave i o njima pišu. A logično je i da su malobrojni, jer najlakše je izbeći napad, uvrede da si „izdajnik“ i „strani plaćenik“ ako izbegavaš temu ratnih zločina i zločinaca i praviš se da oni ne postoje.

Iz apsolutne tišine ti izbuše gumu ispred stana, ne na nekom drugom mestu, nego ispred stana, u ponoć. Uspeo sam da dođem do snimaka sa kamere, ali to nije bilo dovoljno da se identifikuje (Dejan Kožul)

U društvu je, posebno poslednjih godina, prevladala atmosfera ne samo nekažnjivosti napada već, pre svega, i uverenje da su ti napadi poželjni i dobrodošli. Za to je odgovorna politika i retorika vrha vlasti i već je više puta u međunarodnim i domaćim studijama o ugroženosti bezbednosti novinara istaknuto da su napadi orkestrirani i inspirisani sa vrha.

Dejan Kožul, koji je sa najvišeg mesta dobio javnu etiketu da je „provokator“ kad je predsednike Srbije i Republike Srpske upitao da li osećaju odgovornost za atmosferu linča povodom Srebrenice, opisuje način orkestriranja koji je jasan, iako se najčešće izvodi u posrednoj formi.

„Prošle godine, tačno na moj rođendan, sve se događalo pet–šest dana pred izricanje pravosnažne presude Ratku Mladiću, uspeo sam da se izborim za pravo da postavim pitanje, mada je to jako teško na konferencijama za novinare koje drže Vučić i Dodik. Dobio sam od Dodika gotovo direktne pretnje, a od Vučića su bile pretnje u smislu ‘evo, vi imate ovde slobodu da pitate šta god hoćete’, što je meni kao da ti neko kaže ‘u nekoj drugoj zemlji bi visio’. I to je automatski poziv da se obračunaju sa svakim ko postavi pitanje koje je sasvim logično. Orkestrirani napadi su odgovor na to. I zaista jesu orkestrirani jer je reč o armiji botova koji te tri–četiri dana nakon toga zasipaju pretnjama preko društvenih mreža. I onda u jednom trenutku samo stane. Siguran sam da se neko i ponese u svemu tome i stane iza sopstvenog imena i prezimena, ali najveći deo tih profila su ili zaključani ili ne postoji bukvalno ništa iza njih, otvoreni su samo zbog toga. Verovatno im je to posao i dobijaju neke apanaže“, kaže Kožul i dodaje:

„Onakva reakcija Vučića i Dodika na konferenciji za novinare zaista može biti poziv na napade. To se događalo. Imamo i primer napada na Teofila Pančića u autobusu. Jednostavno se stvori atmosfera u kojoj je poželjno, čak i dobro, da tako nešto uradiš i nema nikakvih problema. Znaš i da ćeš biti zaštićen i ukoliko dođe do nekog sudskog procesa. Jer, vrlo često napadači budu oslobođeni. Bude tu malo nekih neprijatnosti, ali ništa više od toga.“

Ove godine je neki tip konstantno, povodom mojih tekstova o Srebrenici, pisao da će da me odvede u šumu, da će žiletom da mi skida kožu, da će da mi nabija baklju u zadnjicu, da ću da završim u plastičnoj kesi (Nikola Krstić)

Ipak, kaže da je gore od tih orkestriranih napada botova, kad se napad dogodi iznebuha, kad ga ne očekuješ, „iz potpune tišine“.

„Iz apsolutne tišine ti izbuše gumu ispred stana, ne na nekom drugom mestu, nego ispred stana, u ponoć. Uspeo sam da dođem do snimaka sa kamere, ali to nije bilo dovoljno da se identifikuje. Vidi se da je u nekoliko navrata dolazio, pratio ... To se sve događalo u momentu kad nisam očekivao. Nikad ne znaš kad nešto slično može da se dogodi. To je ona vrsta poruke: znamo gde si, znamo šta radiš. Poruke i pretnje koje stižu u inboks su neprijatne, ali čovek se nekako navikne. Ali strah je opravdan. Koliko god pokušavao da to negiram, non-stop te to kopka i razmišljaš za šta sledeće mogu da se uhvate i šta će biti sledeća reakcija“, objašnjava Dejan.

Novinar regionalnog portala XXZ Bojan Tončić smatra da nema dileme da su napadi na novinare orkestrirani, da se događaju po nalogu ili naredbi, i daje primer dva nedavna događaja koji su organizovani u vreme posete nemačkog kancelara Olafa Šolca. Naime, jedna izložba i predstava, koje bi inače izazvale divljanje desničara zbog načina na koji otvaraju temu Kosova, prošle su potpuno bez incidenata jer je, kaže on, politička procena bila da nije zgodno.

„Za atmosferu nekažnjivosti i mržnje direktno je odgovoran Aleksandar Vučić, a posredno i neposredno i za pretnje. Pod njegovom su kontrolom gotovo svi desničari. Recimo, 9. juna je bilo otvaranje izložbe Rona Haviva u NGO habu. Niko ništa, mir, tišina, ma kao da smo u Švajcarskoj. Iste večeri je bilo i izvođenje predstave 'Handke projekat' u produkciji albanskog pozorišta. Niko ništa, savršeno. Čudio sam se da niko ni telefonom nije najavio neku bombu. To znači – Olaf Šolc je u Beogradu, ne bi trebalo da radite ništa. Svi da ostanete kod kuće. Imate slobodan dan“, kaže Tončić.

Efikasna cenzura

O ugroženoj bezbednosti novinara, odnosno ugroženom osnovom pravu na slobodu govora i informisanja, a zatim i fizičkoj ugroženosti, mnogo se govori, ali do sada nije skrenuta posebna i potrebna pažnja na to da jedna tema predstavlja „crvenu maramu“ za te napade. Kao ni na činjenicu da je zbog gotovo apsolutne nekažnjivosti ovako „inspirisanih“ napadača i njihove brojnosti, jedna od najvažnijih tema sklonjena iz javnog prostora.

Praktično, tema ratnih zločina i zločinaca je cenzurisana zato što to žele vlasti u Srbiji (a logično je da žele jer dele odgovornost za sve što se događalo devedesetih godina), a cenzura efikasno uvedena upravo preko nekažnjenih, brojnih napada na novinare koji se njome sve manje bave.

U svojoj čuvenoj knjizi „Ajhman u Jerusalimu“, objavljenoj pre više od 60 godina, Hana Arent je objasnila jedan važan mehanizam kako je Ajhman od antisemite, nehajno i neprimetno, postao genocidni, monstruozi ubica. Ovo bi odavno trebalo da nam bude i poznato i jasno. A stvar je u sledećem: zločinački sistem zavisi od velike i masovne podrške ljudi koji nisu ni ubice, ni kriminalci, ni zločinci, ali žive izolovani u jednom balonu, u jednom

sistemu gde se čuju i ponavljaju uvek iste, birokratizovane i generalizovane poruke koje taj sistem emituje i ne čuju ništa drugo ili drugačije, a zatim na jedan banalan način, bez uključivanja sopstvenih točkića u mozgu, počinju i da sudeluju u ponašanju predstavnika tog sistema i to vrlo poletno, ponosni na svoju odanost. Branu takvom sistemu, jasno je, predstavljaju upravo hrabri i slobodni novinari koji buše balon.

Sekundarna viktimizacija u tužilaštvu i pretnje smrću kao sloboda govora

Snežana Čongradin o svom iskustvu u Tužilaštvu za visokotehnološki kriminal, u koji je pozvana da svedoči o pretnjama koje su joj stigle preko društvenih mreža, kaže da je užasno. Njeno iskustvo umnogome objašnjava i mehanizam nekažnjivosti napada.

„To je užasno. Imala sam 'privilegiju' da me pozovu i sreća da je sa mnom bila inteligentna i brza Milena Vasić, advokatica. Shvatila sam da se proces nastavlja tako da treba da se sučeljavam sa tim Markom Čolićem iz Fudbalskog saveza Srbije koji mi je pretio. Advokat je došao umesto njega. On mi je u jednom trenutku rekao: 'Ali ti si rekla da je Republika Srpska genocidna tvorevina. Ja se zalažem za slobodu govora i za tvoje pravo da to kažeš.' A zatim je insinuirao da, ako ja to kažem, onda meni neko može da preti smrću, jer to je sloboda govora. Tužiteljka se smeškala. Znači, ako kažeš da je Republika Srpska genocidna tvorevina, moraš da trpiš posledice i tuđu slobodu govora da ti preti smrću. Prošla sam kroz sekundarnu viktimizaciju u jednoj malenoj sobi u tužilaštvu, u gotovo intimnoj atmosferi“, svedoči Snežana Čongradin.

(Tekst je nastao na osnovu razgovora novinara koji su u njemu citirani na kružoku pod nazivom „Slučaj Srbija – nekažnjivost na nivou države i društva – nasilje nad novinarkama i novinarima koji se bave suočavanjem s prošlošću“ 12. juna, u organizaciji Žena u crnom).

Odnos prema ratnim zločinima u izbornoj kampanji 2022. godine - Izveštaj Inicijative mladih za ljudska prava/YIHR

Predstavljali:

- Marko Milosavljević (YIHR)

- Anđela Savić (CINS)

Moderirao: Miloš Urošević (ŽUC)

- **Zašto je ovaj izveštaj među nama?**

Inicijativa je još 2020. godine radila sličnu publikaciju o učešću ratnih zločinaca u izbornoj kampanji, a ove godine smo mi to malo proširili delom koji se tiče odnosa izbornih lista prema ratnim zločinima i zločincima. Pošto Ustav garantuje slobodu da biramo i budemo birani, mislila sam da je važno da vidimo koga mi to biramo. Mislim da ustavna sloboda treba da postoji, ali pored toga treba da imamo neke činjenice i neku svest o tome šta one znače. Svi ti ljudi koji se kandiduju i koji podržavaju sve te liste vezuju iste ideje i isti odnos slavljenja i veličanja zločina, negiranje i minimiziranje žrtava i njihovih patnji, delegitimizacija Haškog tribunal, ili bilo kog drugog suda. *(Anđela Savić)*

2017. godine mi smo izdali prvi izveštaj za tu prvu 2017. godinu o promociji osuđenih ratnih zločinaca. Značaj toga ja vidim da ostane neki pisani trag o ovom društveno političkom momentu u kome živimo, da se jasno vidi kroz ove primere, ali i izveštaj svih organizacija, šta to sve predstavlja danas. Radi se o državnom aparatu koji za sebe tvrdi da je nominalno demokratski, a zapravo njegovo pravo lice smo mogli da vidimo kroz razne primere tih glorifikacija, a ono što je i dalje ostalo ne samo na jednom zidu u Beogradu, nego širom Srbije, to su grafiti i murali Ratku Mladiću, koji ostaje kao neki trag.

Što se tiče same strukture izveštaja, mi smo pokušali da što većem broju ljudi objasnimo tim izveštajem, a tiče se perioda od 23. januara do 23. marta, da napravimo neku vrstu popisa te glorifikacije, te uzajamne podrške različitih ratnih zločinaca gde se prepoznaje da su njih šestorica zapravo promovisani od strane vladajuće koalicije SNS i SPS, što je nekako dominantno.

Postoji ideja, pre nekih pet godina, da se to radi regionalno, u smislu da se radi objedinjeni izveštaj o glorifikaciji ratnih zločinaca. U par navrata, Inicijativa u Hrvatskoj, na Kosovu je reagovala u slučajevima kada je bio postavljen jedan od osuđenih za ratne zločine, Sulejman Seljimi, kada je postavljen za ambasadora po drugi put, a koji je osuđen za ratne zločine za torturu na Kosovu. Inicijativa na Kosovu, kao i mi, reagovali smo povodom tog slučaja.

Neophodno je da se izveštaj napravi regionalno, ne vidim svrhu u tome da se napiše jedan izveštaj pa da će tako taj problem da se reši.

Mislim da je značaj takvog izveštaja višestruk:

S jedne strane, to je dobra osnova za medije koji će istraživati onda dalje o tome, koji će postavljati pitanje institucijama koje su za to odgovorne.

S druge strane, to je način da se mobilizuje što veći broj građana ili potencijalno veći broj mladih ljudi koji bi videli da je to problem koji nije apstraktan, nego je povezan sa njihovim svakodnevnim problemima.

Kada govorimo o ratnim zločincima u Hrvatskoj, par generala koji su prvo osuđeni, pa oslobođeni, danas su među najimućnijim ljudima u Hrvatskoj, oni su profitirali od procesa privatizacije. Slično je kod nas. Videli bismo da tu postoji politička ekonomija koja iza toga stoji koja je povezana sa korupcijom, sa problemom sistemske pljačke, ne samo u društvu u Srbiji, nego i drugde. Odatle treba da ide motivacija, to treba da bude ishodište tog izveštaja koji bi zapravo signalizirao na jedan problem u kome ima niz drugih problema.

Ovakav izveštaj bi bio važan zato što se proces suočavanja sa prošlošću ne ispoljava samo u jednom segmentu, nego da ima svoju asimetričnu liniju, da u zavisnosti od događaja koje društvo kreira, i potreba ljudi da će se to desiti ili neće, a da mi tim stvarima kao što su dokumenti možemo to da podupremo. *(Marko Milosavljević)*

- ***O klimi nekažnjivosti na nivou države i društva***

Mislim da svi u ovoj prostoriji jako dobro znamo da je glorifikacija osuđenih ratnih zločinaca i politička podrška onima koji su bili ili optuženi ili bili osumnjičeni za ratne zločine toliko sveprisutna. Mene to podseća na konstantaciju Stenlija Koena za društva koja se nalaze u sred laži, gde režimi istine koji zapravo baziraju na tom negiranju i poricanju. Logična posledica takvog ustrojstva države ili društva - oni koji su osuđeni za najteža krivična dela predstavljeni su kao heroji.

Kada govorimo o poricanju genocida u Srebrenici, vidi se jedna tanka razlika između banalnog poricanja i poricanja implikacija kod recimo tih stranaka koje su bliske vlastima, to je ekstremna desnica, počev od Dveri, Zavetnika, itd, do stranaka koje su okupljeni oko

Ujedinjeni za pobjedu Srbije, Dragana Đilasa ili Borisa Tadića, koji su na jedan implicitan način poricali i danas poriču genocide u Srebrenici, slaveći sebe zbog te Deklaracije o osudi zločina (2010.) zato što su to uradili.

Rezidualni mehanizam promenio svoju praksu od 2020. godine, to baš na slučaju Petković, koji je tada tražio prevremeno puštanje. Onda je predsednik suda Ađus, koji je tada došao, napravio izmene u pravilniku i pooštrio kriterijume za rehabilitaciju. Onda se mnogo veći aspekt ocene njihovog ponašanja stavlja na taj deo njihovog izjašnjavanja o zločinu, ali i pravne mere njihovog boravka tamo. Sada imamo dva ili tri slučaja, prvi je Petković koji je anticipirao da će mu biti potrebna takva izjava da će on moći da dobije prevremeno puštanje. Drugi je Sreten Lukić, ali u tom smislu što je on skoro pušten na prevremenu slobodu, ali je on dobio tako restriktivni režim na slobodi, da on ne može davati izjave, da su čak Večernje novosti, prvo veče kada je on sleteo u Beograd, zvale njena na stan, ali nisu mogle da dobiju čak ni izjavu od njegove žene. Skoro je bio zahtev Nebojše Pavkovića da prevremeno izađe na slobodu iz zatvora u Finskoj, ali je sud doneo odluku da se to neće desiti, zato što je pisao knjige o negiranju sudski utvrđenih zločina, a pri tom su mu pomogle institucije-Ministarstvo odbrane i vojska. To je promena prakse koja je trebalo da se desi mnogo ranije. Šljivančanin je prvi, a druga je Biljana Plavšić koja je izigrala sud. Bilo je tu još nekih. Tu su izjave, priznanja zločina dobrog dela raznih oficira koji su učestvovali u zločinima, a nisu poznati javnosti, a trebalo bi da budu zato što ona pokazuju tu perspektivu počinitelaca koji su se suočili sa onim što su uradili da preuzimaju odgovornost, poput Momira Nikolića koji je osuđen za učešće u genocidu u Srebrenici, kasnije bili važni kao svedoci u drugim većim postupcima Krstiću, Mladiću, Karadžiću. To treba da budu neke tačke nama za davanje nekih novih odgovora kako da se suprodstavimo toj glorifikaciji. *(Marko Milosavljević)*

- ***Zakon je samo mrtvo slovo na papiru***

Što se zakonskog okvira tiče, ne postoje nikakve prepreke da se osobe koje su bile osuđene za neke zločine ponovo kandiduju na izborima, što za narodne poslanike, što na lokalnim izborima zabranjuje kandidovanje osoba koje su osuđene na minimum šest meseci. Međutim, znamo da se u slučaju Šešelja to nije desilo. Njemu mandat nije oduzet, on je ostao poslanik negde do 2020. *(Anđela Savić)*

U vezi sa mogućnošću kandidovanja lica koja su osuđena za ratne zločine, mi tu nemamo zaista nikakvih prepreka, makar u zakonskom smislu, da ljudi koji su osuđeni za ta krivična dela ne mogu da se kandiduju. Ovaj put je to bio Šešelji i nije uspeo, sledeći put će to sigurno biti neko drugi.

I dalje stoji u *Zakonu o izboru narodnih poslanika*, taj član nije menjan, u članu 88 stoji da zapravo prestaje mandat bilo kom narodnom poslaniku koji je osuđen na zatvorsku kaznu veću od šest meseci, što je veliki raspon. Neko može da bude osuđen za utaju poreza, organizovani kriminal, a ne samo za ratne zločine. To je verujem bila logika zakonodavca koji je tada donosio taj zakon. U pravnom smislu, Skupštinski odbor za administrativna pitanja koji verifikuje svaki mandat dužan je da verifikuje prestanak mandata I to mora po tom Zakonu staviti to na dnevni red, ali za to ne postoji sankcija. Tadašnji predsednik tog odbora Aleksandar Martinović naravno da to nije uradio. To je spasilo Šešelja, odnosno dalo mu dalje mandat. Kad je neko od novinara pitao Martinovića zašto to nije uradio, rekao je da on nema presudu, fizički nema presudu I da bez toga ne može da prestane mandat. Onda je Nenad Čanak otšampao presudu i doneo je u Skupštinu dao Sekretarijatu, ali oni nisu ništa

uradili. Sećam se da je DS, koja je imala tada svoj poslanički klub sa još nekim poslanicima (23) nakon toga iniciralo prestanak mandata Šešelju pozivajući se na isti taj član. Međutim, to nije čak ni uvršeno ni u dnevni red.

Psihološko razumevanje je dug proces, a oslonac za to mora da bude pre svega u obrazovanju koje mora da ima pedagošku osnovu, da ne budemo nestrpljivi da će ljudi sami od sebe da razumeju neke tamo sudski utvrđene činjenice, nego da mora da postoji process za njegovo usvajanje, da svakom mora da se da neka vrsta slobode izbora u zaključivanju tih činjenica. Činjenice neće promeniti društva nego interpretacija tih činjenica. (*Marko Milosavljević*)

- **Zločinci među nama**

- *Božidar Delić*, koji se ove godine našao na listi koalicije Nada, komandovao je 549 motorizovanom brigadom za vreme zločina na Kosovu, protiv koga je FHP podnosio krivične prijave za zločine nad civilima u Trnju i Landovici, a on je bio svedok u Trnju, kao i u suđenjima Miloševiću, Lazareviću i Milutinoviću.
- *Nikola Šainović* koji smatra da je njegova dužnost da govori o činjenicama, i sebe vidi kao hroničara i analitičara. Nikola Šainović je osuđen za progon, ubistva, deportacije, kršenje zakona i običaja ratovanja zbog zločina na Kosovu.
- *Kapetan Dragan* je još jedna bizarna ličnost koji se ove godine nije kandidovao, ali je pokušao 2020., a koji je pokrenuo peticiju za oslobađanje Zvezdana Jovanovića, a štandove je obezbeđivao Levijatana, koga često možemo da vidimo na našim stajanjima. (*Anđela Savić*)

- **Preporuke**

To je 15 preporuka koje su namenjene Narodnoj Skupštini, Vladi, gradu Beogradu. Preporuke Narodnoj Skupštini se pre svega odnose na pitanje statusa civilnih žrtava rata.

- *Zakon o civilnim žrtvama rata*: Srbija je 2020. godine izmenila taj zakon kojim se daje neka vrsta socijalne pomoći žrtvama sukoba, ali pre svega ratnim veteranima. To je skoro isti zakon koji je Miloševićeva vlast donela 1996. godine, a mi znamo kriterijume po kojima je taj zakon diskriminatoran, u kome je jedina podgrupa koja je dobila taj status jesu civilne žrtve NATO bombardovanja u Srbiji, i njih je 1.200, prema podacima FHP-a. Treba da se donese nov zakon koji bi sve te žrtve, pre svega dao im priznanje, a onda adekvatne reparacije.
- *Memorijalizacija*: Pre 2018. godine, postojao je Vulinov nacrt zakona koji je praktično postavio monopol srpskog etnonacionalizma na pitanje postavljanja novih spomenika i uklanjanja postojećih spomenika. Taj zakon, koji važi od 28.06.2018., postoji kao neka vrsta pretnje za kulturnu sećanja, koja postoji u nekim malim zamecima u nizu tih spomenika koji čuvaju sećanje na žrtve drugih nacionalnosti, a ne samo srpske žrtve u Srbiji. To su spomenici za Štrpce, za Sjeverin, kao i niz spomenika, tipa ploče u Preševskoj dolini koji su posvećeni tamošnjim žrtvama. Po tom zakonu, nastao je okvir koji daje državi da te spomenike potpuno zbríše sa lica zemlje, i tu nemamo nikakvu sigurnu pravnu zaštitu. Zato mislimo da je potrebno da se taj zakon potpuno promeni i da obezbedi neku vrstu inkluzivne memorijalizacije koja bi čuvala sećanje na sve žrtve i dal aim ravnopravni status.

- *Krivični zakonik*: Kada govorimo o poricanju ratnih zločina, treba da se izmeni Krivični zakonik Srbije, tako da kazni sve koji relativizuju ratne zločine, zločine protiv čovečnosti i genocide. Međutim, taj član se ne odnosi na presude Haškog tribunala i Međunarodnog suda pravde. To je namerno izbegnuto 2016. godine, kada je taj član Zakona unet. Zakon je donet po preporuci Evropskog saveta, dela EU, na nakaradan način da mi ne bi videli da ljudi koji to rade budu kažnjeni na zatvorske kazne koji u tom članu kaže od pola godine do pet godina zatvora. Toga uopšte nema. *(Marko Milosavljević)*

- **Komentari**

FHP je uradio popis žrtava NATO bombardovanja tako da država ne može da manipuliše. *(Vladimir Jojić)*

Prošle godine u septembru mesecu, objavljeno je da je Milivoj Petković, general hrvatske vojske, HVO, koji je osuđen na 20 godina zatvora, u Haškom tribunalu zbog zločina u Herceg Bosni nad muslimanima 1993. godine. On je bio zapovjednik HVO-a u jednom razdoblju. U sklopu svoje molbe za prijevremeno puštanje na slobodu, napisao je pismo predsjedniku Haškog suda. Njemu je odobreno prijevremeno puštanje na slobodu možda zbog tog pisma. Ono je napisano zbog toga da bi on dobio otpust. Činjenica je da je on to napisao. To pismo je u javnosti prešućeno, iako je objavljeno u novinama. Predsednik Zoran Milanović je izjavio da Milivoj Petković nije zločinac, da će ga on primiti nakon što se vrati iz Haškog suda. Nakon što je Petković objavio pismo u kome kaže da je ratni zločinac, Milanović je izjavio da je spreman da ga primi. To nije izazvalo neki veliki izliv javnosti. Ja sam zvao njegovu odvjetnicu, ali je ona rekla da je njemu zabranjeno da javno istupa, on će tu zabranu poštovati. *(Boris Pavelić)*

Slušajući Borisa Pavelića koji je izvijestio o slučaju Milivoja Petkovića meni se odmah javila asocijacija na Biljanu Plavšić. Ima jedan problem, a to je da s obzirom na zabranu javnog istupanja nećemo još nekoliko godina znati je li ono pismo bilo napisano iz pragmatičnih razloga ili iz razloga iskrenog kajanja. U ovom drugom slučaju, to je pravi put i on nije moguć bez aktivnog sudjelovanja javnosti u svakom smislu, od medija pa nadalje. Da je kojim slučajem Biljana Plavšić, vrativši se iz zatvora, potvrdila svoje kajanje i pozvala sve svoje saučesnike u zločinima na pokajanje, bi li ona uopće dobila stan, bi li ona uopće smjela živjeti u Beogradu, ili čak u Banja Luci? To je nešto gdje imamo vrlo jasan recept za izlazak iz ovog nesuočavanja, a s druge strane, niz konkretnih prepreka i hipotetičkih prepreka, kao što je ona vezana uz pitanje o iskrenosti Biljane Plavšić. *(Lino Veljak)*

Samo zločinci dobijaju sve benefite od države, ali isključivo i kada budu osuđeni, kada završe u zatvoru, kada izdržavaju kazne. Oni su povlašćeni, oni su u otvorenim odeljenjima, kaznionicama, imaju pravo na godišnje odmore, slobodne vikende. Slobodan Medić, komandant "Škorpiona" je poginuo na izdržavanju kazne od dvadeset godina zatvora. On je bio na vikendu, napio se odlazeći na proslavu Nove godine. Tužiocima za ratne zločine, znam za BiH, Srbiju, kao da su bili u nekom dogovoru koji je značio da se govori da je bilo zločina da će se suditi. U Srbiji imamo 90 presuda od 2003. godine. 1700 predmeta čeka, a sa ovim tempom mogu da odrade pola predmeta za sto godina. 2013. U prethodnoj godini tužilaštvo

je podiglo tri optužnice. Ima manje optužnica nego zamenika glavnog tužioca. Nešto tu nije u redu. Svesni smo svi da će zločinci biti povlašćeni. *(Bojan Tončić)*

Ovo je jako uznemirujuće. Jedan od krucijalnih problema jeste da li postoji konsenzus o odgovornosti srpskog režima za rat i ratne zločine. Nema konsenzusa čak ni u civilnom društvu, postoje meka i tvrda struja. Tvrda je u manjini bez podrške u međunarodnoj zajednici. Setila sam se slučaja šefa argentinske vojne hunte Horhea Videle, 2013. godine u svom selu nije mogao da bude pokopan, jer su se seljani pobunili. Postojao je konsenzus o tome ko je odgovoran. *(Staša Zajović)*

Slučaj Šešelja u parlamentu je bio veliki podsetnik za nekažnjivost. U zakonu nema eksplicite da osuđeni na međunarodnim sudovima ima ograničenje s obzirom na krivična dela. To je primer brutalnog udara na pitanje kažnjivosti, na odnos prema Haškom tribunalu. Druga stvar jeste pitanje promena u društvu. Da li takva vrsta promena, to su vrlo teške unutrašnje promene, to je, pre svega, psihološka dinamika, a ne spoznaja. Da li je dovoljno da neko dođe na vlast, da se ta dinamika promeni? *(Nastasja Radović)*

(Priredili: Miloš Urošević i Staša Zajović)